

SPREUKEN

Inleiding deel 3

Spreuken geeft algemene wijsheid die met geestelijk onderscheidingsvermogen op concrete situaties moet worden toegepast.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/spreuken/inleiding-deel-3

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Spreuken lezen als wijsheidsliteratuur	2 min	4
2	Beginselen en raad, geen wetten	2 min	5
3	Een zacht antwoord als algemene waarheid	3 min	6
4	IJver, rijkdom en Gods zegen	4 min	8
5	Wijsheid, gezondheid en een lang leven	4 min	10
6	Tegengestelde raad aan dwazen	2 min	12
7	Wanneer je jezelf moet verdedigen	4 min	13
8	Menselijke plannen en Gods raad	2 min	16
9	Voorzichtigheid tegenover barmhartigheid	3 min	17
10	Honing en de wijsheid van matigheid	4 min	19
11	Kwaad dat op de dader terugvalt	3 min	21
12	Goede bedoelingen kunnen storen	2 min	22
13	Gastvrijheid en culturele verschillen	3 min	23
14	Beleefdheid, geven en werkelijk zegenen	3 min	25

15	Vergelijkingen en metaforen in Spreuken	2 min	27
16	Beeldspraak over luiheid en karakter	4 min	28
17	De betrouwbare boodschapper	3 min	30
18	Vertrouwen op een onbetrouwbaar mens	3 min	31
19	Beeldspraak over gevoel en begrip	4 min	33
20	Je mengen in andermans ruzie	2 min	35
	Om verder te lezen		36

1

Spreuken lezen als wijsheidsliteratuur

We hervatten onze studie van het boek Spreuken en van de wijsheidsliteratuur van het Oude Testament in het algemeen. Maar we zullen ons vooral richten op het boek Spreuken, omdat dit het grootste wijsheidsboek is. Ik denk niet dat het groter is dan Job, maar Job richt zich voornamelijk op één onderwerp, terwijl Spreuken het hele scala aan menselijke zorgen en praktische levenskwesaties bestrijkt. Het is de grootste verzameling wijsheidsspreuken die je in de Bijbel zult vinden.

Als je niet meer weet waar we in onze aantekeningen zijn gebleven: we gaan verder bij het Romeinse cijfer drie, en daaronder bij B, waar staat: ‘Algemeenheden, geen universele waarheden: niet altijd waar, maar meestal.’

Ik heb dit punt in een eerdere lezing in deze reeks al gemaakt, hetzij de vorige keer, hetzij de keer daarvoor. We zijn misschien geneigd om de hele Schrift met dezelfde aannames te benaderen, alsof alles hetzelfde soort Schrift is. Dat is niet zo. Er zijn verschillende literaire genres. Je interpreteert bijvoorbeeld poëzie niet, en zou die ook niet moeten interpreteren, met precies dezelfde aannames als waarmee je een letterlijker historisch verslag benadert.

Wanneer je bij een boek als Openbaring of Daniël komt, wat we apocalyptische literatuur zouden noemen, dan is dat een geheel eigen genre, dat we met andere aannames benaderen. De grote fout die veel mensen maken, is dat ze helemaal geen onderscheid maken tussen verschillende soorten Schrift. Ze zeggen eenvoudigweg: ‘Het is het Woord van God.’ Vervolgens bekijken ze het en vatten ze het op zoals ze het willen opvatten, of zoals het volgens hen letterlijk begrepen zou moeten worden.

Dat is niet altijd een verantwoorde manier om de Schrift te bestuderen, want de boeken van de Schrift zijn afzonderlijk geschreven. Niemand ging zitten en zei: ‘Laten we een Bijbel schrijven.’ Dit zijn boeken die afzonderlijk zijn geschreven, op

verschillende tijdstippen, voor verschillende doelgroepen, soms vanuit verschillende aannames, en beslist in verschillende stijlen en genres.

2

Beginnelsen en raad, geen wetten

Wanneer we naar wijsheidsliteratuur kijken, heeft die haar eigen criteria voor de toepassing. Die verschillen bijvoorbeeld van de criteria voor een profetisch woord, een belofte van God of zelfs de geboden of wetten van God. Spreuken draagt ons beslist dingen op om te doen, maar die zijn niet als wetten. Ze lijken meer op raad. Als je wijs bent, wil je goede raad, en Spreuken geeft uitstekende raad. Maar het is niet zo dat die raad hetzelfde is als een gebod.

Nu ik dat gezegd heb, wil ik heel duidelijk maken dat het waarschijnlijk een uitzondering zou zijn als je ooit iets wat Spreuken zegt zou overtreden zonder dom te zijn, en misschien zelfs op een zondige manier. Het kan zondig zijn om dom te zijn of om onnodig dwaas te zijn. Zoals ik al zei, is wijsheid de manier waarop God Zijn wil openbaart. Maar wijsheid wordt doorgaans verwoord in beginselen en niet in specifieke voorschriften. Voor de toepassing van het beginsel zijn enige wijsheid en enig geestelijk onderscheidingsvermogen nodig.

Daarom neem je niet zomaar een spreuk en zeg je: ‘Dat is de wet, en daarom zal ik altijd onbuigzaam doen wat daar staat.’ Als je dat doet, zul je soms merken dat de aanwijzingen met elkaar in strijd zijn en dat je ze niet allebei kunt opvolgen. Soms is A in een bepaalde situatie verstandig, en soms is B in een bepaalde situatie verstandig. In Spreuken staan beide uitspraken, en in sommige gevallen kunnen A en B niet allebei worden gedaan.

Het idee is dat je raad krijgt. Je krijgt een openbaring van de waarnemingen en algemeenheden van een wijze, opmerkelijke man die zijn zoon raad geeft. Dat is wat dit is. Dit is raad die Salomo grotendeels voor zijn zoon opschreef, in de hoop dat zijn zoon wijzer zou zijn dan hijzelf. Dit zijn algemeenheden.

Evenzo geldt dat wanneer er staat dat als je dit of dat doet, je dit of dat resultaat zult krijgen, dit niet hetzelfde is als een belofte. Het is een waarneming. Dit is wat een wijs man heeft waargenomen. Over het algemeen gebeurt dit wanneer mensen dit doen. Dat is wat een wijsheidsspreuk is. Het is niet helemaal hetzelfde als een gebod, een belofte of iets dergelijks. Het zijn algemeenheden.

3

Een zacht antwoord als algemene waarheid

Spreuken 15:1 zegt bijvoorbeeld:

Een zacht antwoord keert woede af, maar een krenkend woord wekt toorn op.

SPREUKEN 15:1

Dat betekent het volgende. Als je een relatie met iemand hebt, vooral een relatie die mogelijk explosief kan worden of dat misschien al is, is het het beste om zacht te antwoorden. Misschien is iemand al boos op je en is er sprake van woede. Jouw zachte antwoord aan die persoon zal doorgaans zijn boosheid doen afnemen en zijn woede afwenden. Het zal ervoor zorgen dat hij blijer met je is dan anders het geval zou zijn. Als je hard reageert, zul je de situatie alleen maar verergeren.

Je denkt misschien dat dit gewoon gezond verstand is, en dat is precies wat wijsheid is. Wijsheid is gezond verstand. Het is verbazingwekkend. Wij die zijn opgegroeid met enige kennis van de Bijbel, gaan uit van een bepaalde mate van gezond verstand. Vervolgens zie je een generatie opkomen die geen kennis van de Bijbel heeft, en sta je ervan versteld dat ze zelfs de eenvoudigste dingen die jij vanzelfsprekend vindt niet weten. Die dingen komen niet eens bij hen op.

Dat komt doordat er, zoals in een van de passages in Jeremia staat, wordt gezegd:

De wijzen zullen beschaamd staan, ontsteld zijn en gevangen worden. Zie, zij hebben het woord van de HEERE verworpen, wat voor wijsheid zouden zij dan hebben?

JEREMIA 8:9

Wanneer het Woord van God je denken niet vormt, heb je alleen je eigen gevallen verstand. Nu de wijsheid van God in Spreuken is geopenbaard, zeg je in sommige gevallen: ‘Wie zou dat niet weten?’

Je moet je werkelijk afvragen: wie zou dat niet weten? Maar sommige mensen weten het kennelijk niet, want je kunt zien dat ze niet overeenkomstig deze wijsheid handelen. Ze zijn niet verstandig. Ze kennen Gods wegen niet. In Romeinen 3 staat:

en de weg van de vrede hebben zij niet gekend.

ROMEINEN 3:17

Van een zacht antwoord wordt gezegd dat het ertoe neigt iemands boosheid af te wenden. Als iemand tijdens een woordenwisseling boos wordt, maak je toon dan gewoon milder. Verneder jezelf nog meer. Laat die ander misschien zelfs het laatste woord hebben. Wakker de ruzie niet aan. Harde woorden zullen het alleen maar erger maken.

Nu is dat een waarneming. Het is geen belofte, want bijna ieder van ons, en misschien wel ieder van ons, heeft situaties meegemaakt waarin iemand boos op ons was en wij gedurende het hele gesprek of de hele relatie zacht, vriendelijk en verzoenend spraken. Die ander was eenvoudig vastbesloten boos te zijn, en wij wendden zijn woede niet af. Er zijn zelfs gevallen waarin je iemand hard kunt toespreken, maar er geen ruzie ontstaat omdat die persoon genadig is.

De uitspraak is dus niet altijd waar, maar zeker bijna altijd. Als je boosheid wilt bezweren, geef dan een zacht antwoord. Dat is wat de wijsheid zou zeggen. Als je boosheid wilt bezweren, ben je dom en onverstandig wanneer je dat doel probeert te bereiken door harde of provocerende dingen terug te zeggen tegen iemand die al boos

op je is. Dit is een voorbeeld van hoe Spreuken geen universele waarheden geeft, maar algemeen geldende waarheden. Gewoonlijk zijn deze dingen waar, al zijn ze dat niet altijd, en de spreuk doet niet alsof ze altijd waar zullen zijn.

4

IJver, rijkdom en Gods zegen

In Spreuken 10:4 staat:

Wie met een bedrieglijke hand werkt, wordt arm, maar de hand van de vlijtigen maakt rijk.

SPREUKEN 10:4

De spreker gaat in zijn uitleg uit van de Engelse formulering „wie met een luie hand werkt”. De HSV heeft hier „wie met een bedrieglijke hand werkt”.

Het zou me niet verbazen als Paris Hilton met een luie hand te werk gaat, maar ze zal waarschijnlijk nooit arm worden. Sommige mensen zijn heel ijverig, maar toevallig wonen ze in een ontwikkelingsland of ergens waar ze door overheidsbeleid worden onderdrukt. Ze werken hard en worden nooit rijk. Het zal niet altijd waar zijn, maar het is wel de tendens. Het is wat iedereen die goed naar de wereld kijkt zou concluderen: als je arm wilt worden, wees dan lui. Als je rijk wilt worden, wees dan ijverig. Dat zijn algemeen geldende waarheden, maar wel heel veelvoorkomende. Het is niet zo dat het maar zelden zo is. Over het algemeen is het zo.

Spreuken 10:22 zegt:

De zegen van de HEERE, die maakt rijk, Hij voegt er geen zwoegen aan toe.

SPREUKEN 10:22

Ook dat is een algemeen geldende waarheid. God zegent sommige mensen. Hij zegende Jezus, maar Jezus was niet rijk. Hij zegende de apostelen, maar zij waren niet rijk. Misschien zouden we kunnen zeggen: rijk in een andere betekenis, rijk in geloof en

rijk aan geestelijke zegeningen. Dat zou waar zijn.

In sommige gevallen moeten we dit soort uitspraken uit het Oude Testament door een nieuwtestamentische lens bekijken. In het Oude Testament waren de meeste zegeningen die God aan Israël beloofde namelijk economische of materiële zegeningen: een lang leven op aarde, veel vee, veel kinderen en goede oogsten. Dat zijn de soorten beloften die God gaf. Maar omdat Israël een natuurlijke natie is, een fysieke entiteit, zouden we de beloften die God aan Israël gaf kunnen zien als een voorafbeelding van de geestelijke zegeningen die gelden voor een geestelijk Israël, voor een geestelijk volk van God.

Paulus zei in Efeze 1:

Gezegend zij de God en Vader van onze Heere Jezus Christus, Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegen in de hemelse gewesten in Christus,

EFEZE 1:3

Er kan dus beslist worden gezegd dat wij in zekere zin rijk zijn, zelfs als we geen geld hebben. Degene die Gods zegen heeft, is rijk, eenvoudigweg omdat hij gezegend is, ook al is hij misschien niet rijk wat zijn uiterlijke omstandigheden betreft. Maar het punt hier is dat Salomo naar alle waarschijnlijkheid over materiële rijkdom spreekt.

Zo ook wanneer hij zegt:

De goede mens laat zijn kleinkinderen een erfenis na, maar het vermogen van de zondaar is weggelegd voor de rechtvaardige.

SPREUKEN 13:22

dan denkt hij waarschijnlijk in termen van een rechtvaardige man die economisch zo welvarend is dat er bij zijn dood genoeg zal zijn om zijn kinderen en zelfs nog een volgende generatie van de nalatenschap te laten profiteren. Dat zal wat materiële zaken betreft niet altijd waar zijn, zeker niet voor ons. God roept ons er namelijk vaak

toe op afstand te doen van wat we hebben en bewust een levenswijze aan te nemen waarbij we niet rijk zijn en niet veel aan onze kinderen nalaten. Maar als God iemand daartoe roept, is dat hiermee niet in tegenspraak.

We kunnen zo'n spreuk tenslotte ook vergeestelijken. Een godvrezende man laat zijn kleinkinderen een erfenis na. Een godvrezende man laat zijn familie beslist een goed voorbeeld en een geestelijke zegen na die zich vele generaties lang kan uitstrekken. Dat is de erfenis, of het erfdeel, van degenen die de Heere vrezen: zijn kinderen en zijn kleinkinderen ontvangen de voordelen die uit die rijkdom naar hen doorstromen.

5

Wijsheid, gezondheid en een lang leven

Maar wanneer Salomo het over materiële rijkdom en dergelijke heeft, is dat iets anders dan een belofte waarvan je altijd kunt zeggen dat die waar is. Het idee dat je lang zult leven als je wijs bent, is nog een voorbeeld van dit verschijnsel. Hoofdstuk 3 — dit staat niet in je aantekeningen — zegt in de verzen 7 en 8:

Wees niet wijs in je eigen ogen: vrees de HEERE en keer je af van het kwade. Het zal een medicijn zijn voor je navel en verfrissing voor je beenderen.

SPREUKEN 3:7-8

De spreker redeneert hier vanuit zijn Engelse Bijbeltekst, waarin staat dat dit „gezondheid voor je lichaam” zal zijn.

— dat wil zeggen, de Heere vrezen en je afkeren van het kwaad —

Dat betekent dat je lichaam gezond zal zijn.

Dan staat er in hetzelfde hoofdstuk, in vers 16:

Lengte van dagen is in haar rechterhand, in haar linkerhand zijn rijkdom en eer.

SPREUKEN 3:16

Met 'haar' wordt de wijsheid bedoeld. Er wordt gezegd dat je, als je wijsheid hebt, samen met die wijsheid ook lengte van dagen zult ontvangen: een lang leven, gezondheid voor je lichaam, rijkdom en eer. Dit zijn schitterende beloften. Dit is precies het soort beloften waarvan de mensen van de Woord van Geloof-beweging zouden zeggen dat het letterlijke beloften zijn voor mensen die genoeg geloof hebben. Ik behoor niet tot de Woord van Geloof-beweging. Ik geloof niet dat zulke beloften letterlijke beloften zijn die aan gelovige mensen worden gedaan. Maar wat hier wordt gezegd, is dat de man die lang en gezond wil leven, er verstandig aan doet een godvruchtig leven te leiden.

Je zou een godvruchtig mens kunnen zijn, zoals Stefanus, de eerste martelaar, en als tiener kunnen sterven omdat je de marteldood sterft. Er is geen garantie dat godvruchtige mensen lang zullen leven. Jezus leefde niet zo lang, en Hij was zo godvruchtig als iemand maar zijn kan. Er zijn veel christelijke martelaren die jong gestorven zijn. En er zijn christenen die jong sterven aan een ziekte, kanker en andere dingen, of door een ongeluk. Een vriend van mij verloor bij een ongeluk twee tienerdochters die heel godvruchtige meisjes waren. Een dronken bestuurder botste tegen hun busje en doodde hen allebei. Het waren godvruchtige meisjes. Ze stierven jong.

Dus wanneer je leest dat wijsheid je lengte van dagen en lichamelijke gezondheid zal geven, enzovoort, zal dat niet altijd waar zijn. Maar als je erover nadenkt, is het bijna een spreekwoordelijke uitspraak wanneer je iemand ziet die zijn leeftijd noemt en veel ouder is dan hij eruitziet, en iemand zegt: 'De tijd is goed voor je geweest. Dat zal wel door een rein leven komen.' Zo luidde het oude gezegde. Een rein leven zorgt ervoor dat je er zo gezond en jong uitziet.

Daar zit een kern van waarheid in. Als je niet veel alcohol drinkt en jezelf niet te gronde richt met drugs en met gedrag dat in wezen plezierig maar ongezond is, maakt dat wel verschil voor de leeftijd waarop je sterft, als alle andere omstandigheden natuurlijk gelijk zijn. Als je er niet op uit bent om zonder reden problemen met mensen te veroorzaken en ruzie te zoeken, zorg je er misschien voor dat je niet omkomt bij een vechtpartij in een café. Een wijs man die de wegen van God volgt, vermijdt bepaalde gevaren die zondig gedrag in het leven met zich meebrengt. Een van de gevolgen van zulke gevaren is een kort leven en een slechte gezondheid, enzovoort.

Veel mensen die sterven aan aids, of zelfs aan kanker of aan veel andere veelvoorkomende doodsoorzaken, of die omkomen bij ongelukken, sterven in veel gevallen rechtstreeks als gevolg van keuzes in hun manier van leven. Die keuzes zouden ze vermeden hebben als ze wijs waren geweest en de wegen van God hadden gevolgd. Maar dat geldt niet voor elk geval.

6

Tegengestelde raad aan dwazen

Omdat deze algemene uitspraken generalisaties zijn en geen absolute waarheden, lijken ze soms op gespannen voet met elkaar te staan. Zoals ik eerder zei: soms is in een bepaalde situatie de ene handelwijze wijs, terwijl in een zeer vergelijkbare situatie een andere handelwijze wijs kan zijn. Dat hangt ervan af. Je zult nooit de algemene beginselen van wijsheid overtreden, maar de toepassing ervan op situaties zal niet altijd hetzelfde zijn.

Als je kijkt naar Spreuken 26, vers 4 en 5 — ik heb hier in een eerdere lezing al naar verwezen, omdat mensen dit vaak ter sprake brengen en het hen voor een raadsel stelt — staat er:

Antwoord een dwaas niet naar zijn dwaasheid, anders zou ook u aan hem gelijk worden.

SPREUKEN 26:4

In het volgende vers staat:

Antwoord een dwaas naar zijn dwaasheid, anders zou hij in zijn eigen ogen wijs zijn.

SPREUKEN 26:5

Soms wijzen mensen daarop en zeggen ze: ‘Zie je wel, de Bijbel kan niet het Woord van God zijn. Hij spreekt zichzelf daar gewoon tegen.’ Ik denk niet dat degene die dat zegt erg helder nadenkt. Degene die dit geschreven heeft, wist dat dit tegengestelde uitspraken waren. Het is niet zo dat hij even last van geheugenverlies had. Nadat hij vers 4 had geschreven, vergat hij niet wat hij gezegd had om vervolgens in vers 5 het tegenovergestelde te schrijven. Deze twee schijnbaar tegenstrijdige, paradoxale uitspraken zijn duidelijk met opzet naast elkaar gezet. Er zit iets paradoxaals in. Waarom staan deze twee geboden, die elkaars tegenovergestelde zijn, naast elkaar?

Ik denk dat het antwoord eenvoudigweg dit is: de wijsheid zou je ingeven dat er momenten zijn waarop een dwaas dwaze dingen tegen je zegt en jij hem misschien moet antwoorden op een manier die op zijn manier lijkt, zodat hij inziet hoe dwaas zijn woorden zijn. Er zijn andere momenten, misschien vaker, waarop je dat niet moet doen, om te voorkomen dat je jezelf alleen maar tot zijn niveau verlaagt.

Het zou prettig zijn als je altijd wist dat je iemand die dwaas doet nooit antwoord moet geven. Soms beschuldigen mensen je ten onrechte en dan denk je: ‘Moet ik dat als christen gewoon over me heen laten komen en niets zeggen? Of moet ik naar buiten treden en de waarheid van de zaak verdedigen?’

7

Wanneer je jezelf moet verdedigen

Er wordt een verhaal verteld over Jonathan Edwards, de beroemde opwekkingsprediker uit de tijd van de Grote Amerikaanse Opwekking in de achttiende eeuw. Toen hij voorganger van een gemeente was, kreeg hij te maken met kritiek die kennelijk vals was. Er gingen schandalen over hem rond die blijkbaar niet waar waren. Hij verdedigde zichzelf niet. Hij liet de geruchten gewoon rondgaan en gaf

totaal geen antwoord. Daardoor verloor hij zelfs zijn kansel en tijdelijk ook zijn bediening. Uiteindelijk werd hij op de een of andere manier in ere hersteld en gerehabiliteerd. Ik herinner me de details niet, maar wat me ervan is bijgebleven, is dat het zijn vaste beleid was om niet te antwoorden, ook al waren de beschuldigingen volkomen vals. Hij liet zijn verdediging eenvoudigweg in Gods handen.

In belangrijke mate deed Jezus dat ook toen Hij terechtstond. Maar dat is niet het enige wat je kunt doen. Toen Paulus eens terechtstond, begon hij zijn verdediging met de woorden:

En Paulus zei, terwijl hij de ogen op de Raad gevestigd hield: Mannenbroeders, ik heb voor God met een volkomen zuiver geweten gewandeld tot op deze dag.

HANDELINGEN 23:1

Hij zei niets verkeerd. En de hogepriester die hem berechtte, zei tegen de soldaat die naast hem stond:

Sla die man.

En de man sloeg Paulus in het gezicht. Paulus zei:

Toen zei Paulus tegen hem: God zal ú slaan, witgepleisterde wand! Zit u hier om een oordeel over mij uit te spreken overeenkomstig de wet, en geeft u bevel, tegen de wet in, mij te slaan?

HANDELINGEN 23:3

Er is een wet die zegt dat je bij een rechtszaak geen onrecht mag doen. Dus daar reageerde hij op.

Nu nam hij dat wel terug, maar niet omdat het een ongepaste uitspraak was. Ze zeiden:

En zij die daarbij stonden, zeiden: Scheldt u de hogepriester van God uit?

HANDELINGEN 23:4

Paulus zei:

Toen zei Paulus: Ik wist niet, broeders, dat hij hogepriester is; want er staat geschreven: U mag geen kwaad spreken van de leider van uw volk.

HANDELINGEN 23:5

Maar Paulus, kennelijk een geestelijk mens en beslist een volwassen christen, vond het aanvankelijk niet verkeerd om de dwaas die hem berechtte terecht te wijzen en hem op zijn fout te wijzen.

Er zijn veel momenten waarop Paulus zich tegen valse beschuldigingen verdedigde. Hij schreef het hele boek 2 Korinthe om dat te doen, en gedeelten van andere brieven om zich tegen valse aanklachten te verdedigen. Soms moet de christen dus, eerlijk gezegd, door de Geest geleid worden en niet door regels. Er is geen regel:

Antwoord een dwaas niet naar zijn dwaasheid, anders zou ook u aan hem gelijk worden.

SPREUKEN 26:4

of een regel:

Antwoord een dwaas naar zijn dwaasheid, anders zou hij in zijn eigen ogen wijs zijn.

SPREUKEN 26:5

Maar er is wel een regel: doe in de gegeven omstandigheden altijd wat wijs is. Doe wat geestelijk is. Doe datgene waartoe God je leidt.

Weet dat er momenten zijn waarop het een vergissing zou zijn om een dwaas op zijn eigen manier van repliek te dienen. En weet dat er momenten zijn waarop het een vergissing zou zijn om dat niet te doen. Wijsheid is iets wat in je moet wonen. Je krijgt niet zomaar een regelboek waarin staat: „Doe dat gewoon in elke situatie.” Dat is wat wetticisme is. Dat is wat bijna alle religie is. Religie is voor het grootste deel wetticisme, en mensen houden daarvan omdat het zekerheid biedt. Ze denken: „Oké, ik weet wat ik in elke situatie moet doen. Ik hoef nooit mijn eigen oordeel of onderscheidingsvermogen te gebruiken. Ik hoef nooit geestelijk te zijn of te weten wat God zegt. Ik hoef alleen maar de regels te kennen. Zolang ik maar een gestencild vel heb waarop alle regels voor elke situatie staan, is het leven eenvoudig. Het kan moeilijk zijn, maar het is eenvoudig. Het is niet moeilijk om uit te zoeken wat ik moet doen.”

8

Menselijke plannen en Gods raad

Sommige mensen vinden dat heel veilig. Het boek Spreuken gaat je dat niet bieden. Wijsheid gaat niet over het uit je hoofd leren van de regels. Wijsheid gaat erom dat je aanvoelt wat in deze situatie de juiste gang van zaken is om het gewenste doel te bereiken. Dat is natuurlijk wat wijsheid is.

Nog een voorbeeld van algemeenheden die op gespannen voet met elkaar staan, krijg je als je hoofdstuk 15 vers 22 vergelijkt met hoofdstuk 19 vers 21. In Spreuken 15:22 staat:

Plannen falen, als er geen overleg is, maar door een veelheid van raadgevers komt het nodige tot stand.

SPREUKEN 15:22

Hoofdstuk 19 vers 21 zegt:

In het hart van de mens zijn veel plannen, maar de raad van de HEERE, die houdt stand.

SPREUKEN 19:21

Het eerste zegt dat je plannen zullen slagen als je genoeg raadgevers hebt. Wil je garanderen dat je plannen slagen? Raadpleeg gewoon genoeg raadgevers. Daar staat de uitspraak dat je plannen door goede raad bevestigd zullen worden. Maar vervolgens staat er ook: „Niet noodzakelijk.” Wat God in Zijn soevereiniteit laat gebeuren, is wat stand zal houden. De plannen van mensen zijn soms niet het laatste woord over de dingen. Hoeveel goede raadgevers je ook hebt, het is niet jouw plan, maar Gods plan.

Aan de ene kant staat er dus dat je goede raad moet inwinnen als je wilt dat je plannen slagen. Aan de andere kant staat er dat Gods raad in werkelijkheid is wat er zal gebeuren, en niet wat jij bedenkt. Met andere woorden, God kan overal Zijn veto over uitspreken. Hier geldt dus geen absolute regel, en je zult merken dat dit op een aantal plaatsen zo is.

9

Voorzichtigheid tegenover barmhartigheid

Er zijn bijvoorbeeld een aantal spreken die spreken over het gevaar van borg staan voor een vreemde. Ze zeggen dat iemand die voor een vreemde borg staat een dwaas is, dat hij daar schade door zal lijden en dat wijze mensen zoiets gewoon niet doen. Wat betekent dat? Het betekent dat je medeondertekent voor de lening van iemand van wie je niet zeker weet hoe kredietwaardig hij is. Je neemt het risico dat hij misschien niet betrouwbaar is en dat jij er uiteindelijk voor moet opdraaien en zijn rekeningen moet betalen. Er staat dat je jezelf dan in een dwaze positie brengt.

Aan de andere kant zeggen veel spreken dat je barmhartig moet zijn tegenover de armen en medelijden met de armen moet hebben. Er kunnen momenten zijn waarop dit betekent dat je jezelf arm maakt, of op zijn minst in je eigen financiële situatie een

offer brengt voor iemand anders. Moet je dus risico's nemen om armere mensen te helpen, of moet je je bezittingen beschermen en nooit barmhartigheid tonen?

Beide dingen worden aangeraden. Eerlijk gezegd staan we in ons moderne leven vaak voor zo'n dilemma. We zien iemand onderaan een oprit naar de snelweg bedelen met een bord waarop staat: 'Honger. Alles helpt. God zegene je.' Dat staat altijd op hun borden. Vroeger stond erop: 'Wil werken voor eten.' Maar dat zetten ze er niet meer op, omdat iedereen erachter kwam dat ze niet wilden werken wanneer iemand hun werk aanbood. Dus dat gedeelte gelooft niemand meer. Maar ze zeggen wel dat ze honger hebben, en misschien kunnen we dat geloven. Je denkt: 'Wat moet ik doen?' Jezus zei:

Geef aan hem die iets van u vraagt, en keer u niet af van hem die van u lenen wil.

MATTHEÛS 5:42

'Moet ik deze mensen helpen?' Aan de andere kant hoor je dat ze met wat ze doen ongeveer tachtig dollar per uur verdienen, en ik verdien met wat ik doe niet zoveel. Dus wat kun je ervan zeggen? Gaan ze van het geld dat ik hun geef drugs kopen? Aan de andere kant hebben ze misschien echt honger. Ze zien eruit als mensen die werkelijk aan lagerwal zijn geraakt. Wat moet je ervan zeggen?

Je moet wijs handelen. Soms zal Gods Geest gewoon zeggen: 'Geef hun iets.' Andere keren zal Hij je ervoor waarschuwen. Er zijn momenten waarop je barmhartig moet zijn, en er zijn momenten waarop je voorzichtig moet zijn. Er zijn spreken die in beide richtingen raad geven. Deze algemeenheden staan dus soms op gespannen voet met elkaar. Dat vereist dat degene die wijsheid toepast, vanbinnen wijsheid bezit en wijs handelt vanuit innerlijk onderscheidingsvermogen.

10

Honing en de wijsheid van matigheid

De spreuken zijn concentraten van wijsheid die op de meeste omstandigheden, of op bepaalde omstandigheden, van toepassing zijn. Sommige spreuken zijn wat ik ‘veelzeggende concrete uitspraken’ heb genoemd. Dat wil zeggen: het zijn uitspraken die over één situatie spreken, maar waarvan je meteen ziet dat ze op allerlei soortgelijke situaties kunnen worden toegepast.

Spreuken 25:16 bijvoorbeeld — de voorbeelden die ik hier geef, behoren soms tot mijn favoriete spreuken — zegt:

Hebt u honing gevonden, eet dan tot u genoeg hebt, anders raakt u er oververzadigd door en spuwt u het uit.

SPREUKEN 25:16

Dat kan letterlijk waar zijn. Houd je van honing? Wij hebben zoetstoffen die we misschien nog lekkerder vinden dan honing. En als je erg met gezond leven bezig bent, geef je waarschijnlijk de voorkeur aan honing. Maar de smaak van de meeste mensen is door witte suiker en dat soort troep afgestompt. Dus wanneer je smaak op witte suiker is ingesteld, is honing soms niet zo aantrekkelijk.

In Bijbelse tijden hadden ze geen suiker en hadden ze heel weinig waarmee ze dingen zoet konden maken. In het Oude Testament wordt honing altijd voorgesteld als het toppunt van wat aangenaam is voor het gehemelte. Over het Woord van God staat er:

Zij zijn begerenswaardiger dan goud, ja, dan veel zuiver goud; en zoeter dan honing en honingzeem uit de raat.

PSALMEN 19:11

Honing is altijd het symbool van wat aangenaam is voor het menselijke gehemelte. Of wij dat nu zo ervaren of niet, dat is wat het voor de lezers hier betekent. Dat is wat het voor hen is.

Er staat:

Heb je honing gevonden? Eet er dan niet meer van dan goed voor je is.

Wees matig in je genot ervan, want je kunt te veel van het goede krijgen. Je kunt misselijk worden als je te veel eet van iets wat heerlijk smaakt.

Ikzelf heb gemerkt dat ik nu ik ouder ben minder trek in zoetigheid heb dan vroeger. Ik weet dat Reese's Cups, wanneer ik die koop, met twee in een verpakking zitten — tenzij je ze bij Costco koopt. Als je ze bij Costco koopt, zitten er vierhonderd in een verpakking. Maar wanneer ik een Reese's Cup eet, zijn er maar weinig dingen die mijn gehemelte meer genot geven. Wanneer ik een hap van de tweede neem, is het bijna te veel. De eerste is heerlijk. Als ik de tweede opeet — en dat doe ik meestal — denk ik: 'Bah, had ik er maar geen twee genomen.'

Iets kan heel goed zijn wanneer je eraan begint, maar als je het overdrijft, kan het je ziek maken. Het kan zich tegen je keren. Dit gaat heel specifiek over het eten van zoet voedsel, maar het zit vol mogelijke toepassingen. Er zijn namelijk zoveel dingen waarvan een klein beetje aangenaam en goed is, terwijl te veel zich tegen je keert. Als een beetje zout goed is, wat denk je dan van een heel zoutvat vol? Nee, dat is niet zo goed. Dit geldt voor veel dingen in het leven, en we kunnen zien dat het waar is.

Ik ben er vrij zeker van dat Salomo, toen hij dit schreef, niet alleen aan het gehemelte dacht. Ik weet zeker dat hij dit zag als een symbool voor een hele categorie dingen in het leven die je aangenaam zou vinden als je er matig mee omging. Je zult van activiteiten genieten wanneer je ze met mate doet, precies zoveel als goed voor je is, zegt hij. Maar als je te ver gaat, blijkt zelfs iets wat zo goed is uiteindelijk iets slechts te zijn.

Dit kan zelfs voor veel relaties gelden. Van je kinderen houden, van je vrouw of je man houden, is iets aangenaams en prachtigs. Maar het kan afgoderij worden als het een obsessie wordt, als het het enige wordt wat er is. Als dat alles wordt waar je om draait, word je een neurotische, vreemde, gevaarlijke ouder, of krijg je een soort Fatal Attraction of iets dergelijks. Wat in de juiste mate goed is, wordt echt slecht wanneer het buitensporig wordt.

11

Kwaad dat op de dader terugvalt

Een ander voorbeeld van wat ik een veelzeggend bijzonder geval zou noemen — iets waarin een heel specifieke situatie wordt beschreven, maar wat vol toepassingen op andere situaties zit — is Spreuken 26:27. Daar staat:

Wie een kuil graaft, zal erin vallen, verrolt hij een steen, op hem zal hij terugvallen.

SPREUKEN 26:27

Dat is niet precies waar. Er zijn gevallen waarin mensen kuilen graven en er niet in vallen. Maar wat hiermee in wezen wordt gezegd, is dat als je een kuil graaft, die je ondergang kan worden. Je kunt in je eigen kuil vallen. Als je een steen tegen een heuvel op rolt, kan die door de zwaartekracht aan je ontsnappen en weer over je heen terugrollen. Het idee is in dit geval natuurlijk dat je iets kwaadaardigs doet. Je graaft een kuil om iemand anders te vangen. Je rolt een steen omhoog om die, naar het lijkt, op iemand anders te laten vallen. Bij zoiets denk je aan de tekenfilms van Road Runner. Daar heb je de coyote, die al die vallen voor Road Runner zet, en ze keren zich altijd tegen hemzelf. Hij lijkt nooit dood te gaan wanneer dat eigenlijk wel zou moeten, maar hij wordt altijd verpletterd, vermorzeld en opgeblazen. Dat zijn illustraties van waar Salomo het over heeft. Je graaft een kuil voor iemand, en misschien val je er zelf in.

Dat geldt voor veel dingen. Haman bouwde in het boek Esther een galg om Mordechai aan op te hangen. Zoals het uiteindelijk uitpakte, keerde God het door Zijn voorzienigheid zo om dat Haman aan zijn eigen galg werd gespietst, omdat Mordechai rechtvaardig was in de ogen van God en Haman goddeloos was. Ik zeg ‘ gespietst’, omdat ‘galg’ een eufemisme is. Ze hadden in Perzië geen galgen. Ze hadden folterpalen. Ze spietsten mensen, wat zoiets is als van iemand een shish kebab maken. Bij ‘galg’ denken wij aan het Wilde Westen, waar ze paardendieven ophangen. Maar in Perzië spietsten ze hen op een scherpe paal. Hier richt hij voor Mordechai iets op wat als een galg of schandpaal wordt vertaald, en vervolgens wordt hij daar natuurlijk zelf

aan gesprietst. Dit is een goed voorbeeld van het feit dat wanneer je iemand anders iets kwaadaardigs probeert aan te doen, jij misschien degene bent die er meer onder lijdt dan die ander.

Wanneer je boos wordt op iemand die jou iets heeft aangedaan, weet diegene daar vaak niet eens van. Af en toe hoor ik dat iemand al lange tijd boos op mij is, terwijl ik niet eens wist dat diegene boos was. Dan denk ik: 'Diegene heeft zichzelf al die tijd gekweld. Die probeert mij te straffen door boos op mij te zijn, maar ik voel me helemaal niet gestraft. Ik wist niet eens dat diegene boos was.' Wanneer ik erachter kom, vind ik het naar voor die persoon. Tenzij ik hem of haar iets heb aangedaan, geldt dat als iemand zonder reden boos is, die persoon degene is die lijdt, en niet ik. Wanneer je kwaadaardig en kwetsend probeert te zijn tegenover iemand anders, zal dat jou vaak juist meer pijn doen. Misschien ben jij degene die lijdt, en niet die ander.

12

Goede bedoelingen kunnen storen

Een ander voorbeeld van dit soort verschijnselen staat in hoofdstuk 27, vers 14. Dit is ook een grappige. Veel Spreuken bevatten een element van humor.

Wie zijn vriend 's morgens vroeg met luide stem zegent, wordt het als een vervloeking aangerekend.

SPREUKEN 27:14

In Bijbelse tijden betekende je vriend zegenen dat je tegen hem zei: 'God zegene je.' Je spreekt een zegen over iemand uit. Iedereen wil dat. Iedereen wil gezegend worden. Het was iets vriendelijks. Jezus zei:

Zegen hen die u vervloeken, en bid voor hen die u belasteren.

LUKAS 6:28

Dat betekent dat zij jou vervloeken, dat zij jou iets slechts aandoen, en dat jij hun iets goeds geeft. Je zegent hen.

Wanneer je iemand zegent, is dat iets goeds. Maar als je dat vroeg in de ochtend met luide stem doet, terwijl diegene liever wil slapen, dan zal die persoon het als een vervloeking beschouwen. Je spreekt een zegen uit en bedoelt het goed, maar uiteindelijk zal die als een vervloeking worden opgevat. Die zal worden ontvangen als iets wat voor die persoon ongewenst is.

Wat betekent dit? Het betekent natuurlijk dat je goede bedoelingen misschien niet worden gewaardeerd als je ze op een ongevoelige manier overbrengt. Als je met een goede bedoeling handelt, maar er niet over hebt nagedacht of dit werkelijk iets gepasts is wat deze persoon zal waarderen, dan ben je je niet bewust van de omstandigheden van die persoon of van de dingen die hij of zij misschien wil. Jij voelt je gewoon goed en daarom wil je lofliederen voor de Heere zingen terwijl je kamergenoot probeert te slapen. Je zegt: 'Iedereen zou het fijn moeten vinden om lofprijzing voor de Heere te horen.' Onder andere omstandigheden vinden ze dat misschien ook, maar de waarheid is dat alles wat mensen op een bepaald moment graag voor zich gedaan willen hebben of willen ondergaan, iets is wat ze op een ander moment niet willen. De timing moet passend zijn. Een zegen is niet altijd een zegen als die op een ongepast moment komt, of in een situatie waarin geen rekening wordt gehouden met wat iemand anders werkelijk wil. Zelfs de persoon die je hoopt te zegenen, kan in een gemoedstoestand verkeren waarmee je geen rekening houdt, en dan irriteer je die persoon.

13

Gastvrijheid en culturele verschillen

In sommige culturen gaat het zo wanneer ze je eten aanbieden. Ik moet zeggen dat dit soms zo is geweest in de Koreaanse cultuur, want ik spreek veel op Koreaanse basissen. Ze willen altijd grote bergen eten voor me opscheppen. Wanneer ik als spreker op een Jeugd met een Opdracht-basis ben, en het is een Koreaanse basis, kom ik de eetzaal binnen en staat er bij elke maaltijd een enorme berg eten voor me klaar. Ik zeg: "Ik eet niet zo veel. Gewoonlijk eet ik maar twee maaltijden per dag, en die zijn niet zo groot." Dan zeggen ze: "O nee, nee," en brengen bord na bord na bord. Op een keer was ik in New York, waar ik sprak voor een Koreaanse basis van Jeugd met een Opdracht. De

vrouw die daar voor de gastvrijheid zorgde — het was maar een huis en ze hadden geen goede keuken — nam me mee naar een Koreaans barbecuerestaurant. Ze vroeg: “Houd je van Koreaanse barbecue?” Ik zei: “O, ik ben dol op Koreaanse barbecue.” Dus nam ze me mee naar dat barbecuerestaurant. Ze bestelde in het Koreaans en ik kon niet verstaan wat ze zei.

We gingen aan een tafel zitten. Iedereen die weleens in een Koreaans barbecuerestaurant is geweest, weet dat er midden op de tafel een vlam is en dat ze daar het vlees op leggen, enzovoort. Ik denk dat andere Aziatische culturen soortgelijke dingen hebben. De vrouw bracht de ene serveerschaal na de andere. Er stonden dertig serveerschalen op tafel, vol met verschillende soorten groenten, rijst, vlees en andere dingen. Ik dacht: “Ik hoop dat deze vrouw die bij me is veel gaat eten, want ik kan hiervan nog geen tiende op.” Het bleek dat ze alleen voor mij had besteld. Zelf at ze niet.

Ik schaamde me zo dat ik me er ongemakkelijk bij voelde. Alles was heerlijk, maar ik kon er misschien een honderdste van op — eerlijk gezegd misschien een dertigste. Soms proberen mensen gewoon gastvrij te zijn. Ze proberen gewoon vriendelijk te zijn en je tot zegen te zijn. Maar als jij je daar niet prettig bij voelt, brengt het je alleen maar in verlegenheid. Ik probeer de Koreanen niet te bekritisieren. Elke cultuur heeft dit soort dingen, maar dit is een voorbeeld. Veel culturen doen precies zoiets.

Toen ik jonger en vrijgezel was, heb ik korte tijd bij een man uit een andere cultuur gewoond. Telkens wanneer ik het huis binnenkwam, was hij iets aan het koken. Hij vroeg dan altijd: “Wil je hier wat van?” Ik zei dan: “Nee, dank je. Het hoeft niet.” Een paar minuten later kwam hij terug en vroeg: “Wil je hier wat van?” Ik zei: “Nee, het hoeft echt niet, dank je.” Een paar minuten later kwam hij terug en vroeg: “Wil je wat?”

Nadat dit herhaaldelijk was gebeurd, zei ik uiteindelijk: “Wanneer ik zeg dat ik iets niet wil, dan wil ik het niet. Waarom blijf je het vragen?” Hij zei: “Waar ik vandaan kom, hoor je de eerste keer nee te zeggen als iemand je iets aanbiedt, zelfs als je het echt wilt. Als je echt beleefd bent, zeg je de tweede keer ook nee. Dus als je de eerste twee keer nee zegt, kan het zijn dat je het juist echt wilt.”

14

Beleefdheid, geven en werkelijk zegenen

Voor mij was het alleen maar irritant. Hij probeerde gewoon vriendelijk te zijn. Hij probeerde mij tot zegen te zijn, maar voor mij werd het als een vloek beschouwd. Je ziet diezelfde soort cultuur in de Bijbel, bijvoorbeeld wanneer Abraham met de Hethieten onderhandelt over de aankoop van de grot van Machpela. Hij zegt:

en hij sprak tot Efron ten aanhoren van de bevolking van het land: Als u werkelijk Efron bent, luister dan toch naar mij. Ik zal u geld voor de akker geven. Neem het van mij aan, zodat ik mijn dode daar kan begraven.

GENESIS 23:13

De man die de grot bezit, zegt:

Nee, mijn heer! Luister naar mij: De akker geef ik u, en de grot die erop ligt, geef ik u ook. Voor de ogen van mijn volksgenoten geef ik u die; begraaf uw dode.

GENESIS 23:11

Abraham wist wel beter dan dat hij dit kon aannemen. Zo was de cultuur.

Abraham zei:

Nee, nee, ik sta erop ervoor te betalen.

De man zei:

Mijn heer, luister naar mij: een stuk land van vierhonderd sikkel zilver, wat maakt dat voor verschil tussen mij en u? Begraaf uw dode!

GENESIS 23:15

en dat was een enorm opgedreven prijs. Hij wist namelijk dat Abraham rijk was en het kon betalen, en dat Abraham in de problemen zat omdat hij een lichaam had dat aan het ontbinden was. Dus de man maakte misbruik van hem en liet hem er een enorm bedrag voor betalen.

Eerst had de man gezegd:

Neem het nou maar. Wat maakt dat uit tussen ons? Het is van jou.

Maar Abraham durfde dat aanbod niet aan te nemen. Dat deed je niet in die cultuur. Dat is gewoon wat je zegt: “Je mag het hebben.” Maar de ander hoort dat niet aan te nemen. Het lijkt op het gebruik rond eten waarbij je iemand drie keer iets vraagt voordat je ophoudt.

Volgens mij zijn dat allemaal voorbeelden van hetzelfde principe:

Wie zijn vriend 's morgens vroeg met luide stem zegent, wordt het als een vervloeking aangerekend.

SPREUKEN 27:14

Een zegen is een zegen, maar niet altijd. Wanneer is een zegen geen zegen? Wanneer die luid en storend is. Een wijs mens houdt rekening met wat werkelijk tot zegen zal zijn, en niet alleen met wat ik denk dat voor iemand tot zegen zal zijn. Ik moet overwegen wat werkelijk tot zegen zal zijn.

Soms proberen we mensen tot zegen te zijn, maar proberen we daarmee alleen zelf een goed gevoel te krijgen. Is het je weleens opgevallen dat je, wanneer je met Kerstmis een cadeau geeft, heel aandachtig kijkt of diegene het leuk vindt? Komt dat doordat het je echt kan schelen hoe graag diegene zoiets wilde hebben? Misschien wel. Misschien zeg je bij jezelf: “Ik weet gewoon dat diegene zoiets wilde hebben. Ik kan niet wachten om te zien hoe leuk diegene het vindt.”

Of denk je: ‘Zal ik hun goedkeuring krijgen? Zullen ze dit leuk genoeg vinden om mij aardig te vinden omdat ik het hun geef?’ Als het erop lijkt dat ze het niet leuk genoeg vinden, voel je je enigszins afgewezen. We willen mensen echt tot zegen zijn, maar

we hebben onze eigen ideeën over wat een zegen voor hen zal zijn. Het is belangrijk dat we erop letten wat iemand anders, wanneer hij het ontvangt, werkelijk als een zegen beschouwt.

15

Vergelijkingen en metaforen in Spreuken

Dan zijn er wat ik treffende vergelijkingen noem. Wat is een vergelijking? Iedereen weet wat een vergelijking is. Het lijkt op een metafoor. Wat is het verschil tussen een metafoor en een vergelijking? Jezus zei:

Ik ben de deur tot de schaapskooi.

Dat is een metafoor. Als Hij had gezegd: 'Ik ben als een deur,' dan zou dat een vergelijking zijn. Vergelijkingen en metaforen zijn eigenlijk hetzelfde; ze worden alleen anders geformuleerd. Toen Jezus zei:

Ik ben de deur, bedoelde Hij niet: 'Ik ben letterlijk een deur.' Hij bedoelde eigenlijk: 'Ik ben als een deur.' Maar als je het woord 'als' niet gebruikt, is het een metafoor. Als je 'als' zegt, of 'ik lijk op', dan is het een vergelijking. Zo kun je het onthouden. Bij een vergelijking gebruik je woorden als 'vergelijkbaar', 'ik ben als' of 'ik lijk hierop'.

Bij een vergelijking zeg je dat het ene als het andere is. Je gebruikt gewoonlijk geen vergelijkingen, tenzij het gaat om iets wat helemaal niet voor de hand ligt. Je merkt een overeenkomst op tussen twee dingen waarbij die overeenkomst misschien niet zo duidelijk is, en daarom is het de moeite waard om erop te wijzen. Je hebt een overeenkomst gezien die misschien niet iedereen zou zien. Je ziet bepaalde overeenkomsten, bepaalde parallellen, tussen twee dingen. In het boek Spreuken staan veel van dat soort vergelijkingen. Ook daar zit in veel ervan humor.

16

Beeldspraak over luiheid en karakter

Hoofdstuk 10, vers 26 zegt:

Zoals zure wijn voor de tanden en rook voor de ogen, zo is de luiaard voor wie hem ergens opuit stuurt.

SPREUKEN 10:26

Met andere woorden, een luiaard is als dit. Als wat? Als azijn voor de tanden, of als rook voor de ogen. Wat doet azijn met de tanden? Wat doet rook met de ogen? Het irriteert, uiteraard. Het idee is dat het een irritatie is.

Wanneer je iemand eropuit hebt gestuurd om een boodschap te doen, wanneer je hem een taak hebt gegeven en je weg wilt kunnen gaan in de hoop dat de taak wordt uitgevoerd, en hij is een luiaard, dan doet hij het niet. Of hij doet het op de allerslechtste, slordigste manier, omdat hij niet ijverig is. Dat is irritant. Het is alsof je rook in je ogen hebt. Dat noemen we een vergelijking.

In hoofdstuk 11, vers 22 staat er een die ik altijd mooi heb gevonden:

Een mooie vrouw zonder inzicht is een gouden ring in een varkenssnuit.

SPREUKEN 11:22

Zie je de overeenkomst? Misschien niet. Dat is nu juist het punt. Een spreuk wijst op een overeenkomst die je misschien niet had gezien. Zelfs wanneer het je verteld wordt, denk je misschien: 'Hoe is een mooie vrouw zonder onderscheidingsvermogen te vergelijken met een ring in de neus van een varken?'

Om te beginnen lijkt een ring in de neus van een varken erg ongepast. Die twee dingen lijken niet bij elkaar te passen. Gewoonlijk zitten ringen in de neuzen van prinsessen, of van vrouwen, of zoiets. In die cultuur dragen ze net zo vaak neusringen als

hedendaagse vrouwen oorbellen dragen. Maar normaal gesproken zou je een varken niet met sieraden versieren.

Maar er zit meer achter. Als iemand je een gouden ring aanbood, zou je denken dat dat iets moois was. Maar als er een varken aan vastzat en je geen boerderij had, zou je misschien denken: ‘Dan laat ik die ring maar aan me voorbijgaan.’ De ring is iets moois, maar het varken is veel groter en aanstootgevend. Als je voor een kleine troost iets groots en aanstootgevends op de koop toe moet nemen, laat je het misschien aan je voorbijgaan.

Een mooie vrouw is iets begeerlijks. Mannen waarderen een mooie vrouw. Zelfs vrouwen waarderen een mooie vrouw. Daarom verkopen adverteerders cosmetica aan vrouwen door mooie modellen te gebruiken. Want zelfs vrouwen nemen iets serieus wanneer er reclame voor wordt gemaakt met een mooi model. Om de een of andere reden is iedereen onder de indruk van een mooie vrouw. Omdat dat zo is, is een mooie vrouw iets positiefs.

Maar als het haar aan onderscheidingsvermogen ontbreekt, met andere woorden, als ze een dwaas is — en in Spreuken zou dat ook morele implicaties hebben — dan weet ze niet hoe ze haar leven rechtvaardig of wijs moet leiden. Ze is een dwaas. Dan laat een man haar misschien liever aan zich voorbijgaan. Wanneer een man een mooie vrouw ziet, is zijn eerste indruk: ‘Ik zou het niet erg vinden om zo’n vrouw te hebben.’ Maar wanneer ze vervolgens haar mond opendoet en een dwaas blijkt te zijn, of wanneer je aan haar gedrag kunt zien dat ze een dwaas is, denk je: ‘Ik vind haar toch niet zo aantrekkelijk.’

Het onaantrekkelijke van haar slechte karakter weegt zwaarder dan de aantrekkelijkheid van haar uiterlijk, net zoals het onaantrekkelijke van het varken het aantrekkelijke van de ring in zijn neus tenietdoet. De ring in de neus van een varken is aantrekkelijk, maar klein vergeleken met het grote, lelijke varken.

Dat is wat hij hier zegt. Iedereen weet dat een mooie vrouw iets moois is, behalve dat een mooie vrouw maar al te vaak ook een slecht karakter heeft, en dat is nogal afstotelijk. Zelfs een gouden ring kan afstotelijk zijn als er een varken aan vastzit. Zelfs een mooie vrouw kan afstotelijk zijn als ze gepaard gaat met dwaasheid en een slecht karakter. Dat is de vergelijking die hij hier maakt.

17

De betrouwbare boodschapper

Dan staat er in hoofdstuk 25, vers 13:

Zoals de koelte van sneeuw op de dag van de oogst, zo is een betrouwbare gezant voor zijn zenders, hij verkwikt de ziel van zijn meester.

SPREUKEN 25:13

Dit is zo ongeveer het tegenovergestelde van die spreuk over de dwaas en de azijn aan de tanden. Als je een boodschapper op pad stuurt en hij is een luiaard, en hij doet niet waarvoor je hem hebt gestuurd, dan is dat als azijn voor je tanden of rook in je ogen. Maar als de man die je stuurt altijd betrouwbaar is, als je iemand op pad stuurt en je weet dat hij het zal doen, of als je erachter komt dat hij het goed heeft gedaan, dan is dat een opluchting. Het is verfrissend. Ik heb een aantal ondernemers gekend die de onaangename taak hadden om personeel te moeten aannemen. Een groot aantal van hen heeft, vooral in de afgelopen tientallen jaren, gezegd dat het ontzettend moeilijk is om betrouwbare hulp te vinden. Iedereen wil extra lange koffiepauzes nemen. Iedereen wil zo weinig mogelijk werk doen, tussen de koffiepauzes door vier keer naar het toilet gaan, of van de werkgever stelen wanneer niemand kijkt. Het is tegenwoordig gewoon heel moeilijk. Blijkbaar is het echt riskant wanneer je tegenwoordig mensen aanneemt. Ik ben zelf nooit werkgever geweest, maar ik heb met genoeg werkgevers gesproken om dat te weten.

Je weet niet eens of je iemand gaat aannemen die zal proberen je ergens voor aan te klagen. Sterker nog, dat is de reden waarom diegene probeert aangenomen te worden. Diegene wil het bedrijf binnenkomen om iets te kunnen uitlokken waarvoor hij jou kan aanklagen. Het is beangstigend dat je andere mensen moet vertrouwen om dingen voor je te doen. Maar wat is het verfrissend wanneer je iemand vertrouwt en diegene betrouwbaar blijkt te zijn. Je weet wel: „Ik kan deze persoon deze taak geven. Ik hoef

me er geen zorgen over te maken. Ik denk niet dat hij me in de rug zal steken, me zal bestelen, me zal aanklagen, het werk zal verwaarlozen of de gemakkelijkste weg zal kiezen. Hij heeft karakter.”

Dat is als sneeuw, als koude sneeuw in de oogsttijd. De oogst valt laat in de zomer. In het Midden-Oosten is dat een heel heet seizoen. Als er in die tijd onverwacht sneeuw valt, buiten het seizoen om, dan vind je dat eigenlijk prettig. Je bent er blij mee. Je denkt: „Wauw, even verlost van de hitte.” Dat is hier de vergelijking. Zo is de vertrouwde boodschapper: verfrissend voor zijn meester. Hij verkwikt de ziel van zijn meester.

18

Vertrouwen op een onbetrouwbaar mens

Dit hoofdstuk bevat er nogal wat. In hoofdstuk 25, vers 19, staat:

Zoals een gebroken tand en een verstuipte voet, zo is het vertrouwen op een trouweloze in de dag van benauwdheid.

SPREUKEN 25:19

—het is zo ongeveer de keerzijde daarvan—

Dit is echt heel beeldend. Mijn vader wordt behoorlijk oud. Hij is in de tachtig. Op een dag zat hij zijn avondeten te eten, en terwijl hij at kauwde hij zomaar een tand uit zijn mond. Dat overkomt mensen blijkbaar wanneer ze oud worden. Dat verwacht je niet. Je verwacht dat je tanden vast blijven zitten terwijl je op je eten kauwt. Het was niet eens iets waarop bijzonder veel gekauwd moest worden. Het was gewoon tijd voor die tand om eruit te gaan. Het was een slechte tand.

Of je bijt ergens op en je beseft niet dat er een barst in je tand zit of iets dergelijks. Of je beseft niet dat daar een zenuwuiteinde zit, en je drinkt iets kouds. Het overvalt je. Dat verwacht je niet. Je verwacht dat alles met je tanden gewoon zijn normale gang gaat. Je stopt eten in je mond, je tanden kauwen het fijn, je slikt het door en alles gaat goed. Je denkt er niet eens aan dat je tanden hebt. Je doet het gewoon routinematig en denkt

er niet eens over na. Je vertrouwt erop dat je tanden hun werk doen zonder dat je er bijzondere aandacht aan hoeft te besteden. Maar als je uiteindelijk een slechte tand blijkt te hebben, is dat pijnlijk en uiteraard buitengewoon verrassend en teleurstellend.

Met een voet die uit de kom is, is het net zo. Als je uit bed springt en niet weet dat je een verstuipte enkel hebt door iets wat onlangs is gebeurd, lig je op de grond. Ik vertel soms het verhaal over de tijd dat ik in Boulder Creek in Californië woonde, in de bergen. Ik leidde daar in 1975 een discipelschapsschool. Twee van de studenten en ik probeerden naar de stad te komen. Van Boulder Creek naar Santa Cruz was het, voor zover ik me herinner, ongeveer twintig minuten rijden. We waren aan het liften, en een buurman stopte om ons mee te nemen. Hij zat met zijn vrouw in hun Porsche. Een Porsche heeft alleen voorstoelen en geen achterbank, maar drie volwassen mannen klommen achterin in de bagageruimte om twintig minuten mee te rijden naar Santa Cruz. We waren blij met de lift. Het was beter dan buiten blijven staan. We waren blij dat we werden opgepikt. Maar op de plek waar normaal een paar koffers zouden liggen, zaten drie volwassen mannen twintig minuten lang met hun knieën bij hun oren.

We kwamen op onze bestemming aan en hij liet ons uitstappen. Ik sprong uit de auto en viel meteen op de grond. Ik had geen voeten meer. Mijn voeten waren bijna verdwenen, want ze waren in slaap gevallen. Ik had het niet gemerkt. Ik wist niet dat mijn voeten sliepen totdat ik ze probeerde te gebruiken. Normaal reken je erop dat ze er zijn, en je handelt alsof ze er zullen zijn. Maar als ze er niet zijn, is dat echt gênant.

Wanneer er iets mis is met je voet of wanneer je een slechte tand hebt, gaat het om dingen waarop je normaal gesproken vertrouwt. Wanneer ze dat plotseling niet zijn, is dat niet alleen gênant. Het kan pijnlijk zijn en schade veroorzaken. Zo is het ook wanneer je op een ontrouwe man vertrouwt. Je vertrouwt erop dat je tanden er voor je zijn. Je vertrouwt erop dat je voeten er voor je zijn. Maar als ze niet trouw zijn, als ze niet betrouwbaar zijn, ondervind je daar schade van. Zo is het ook wanneer je erop vertrouwt dat een man betrouwbaar is en hij dat niet is.

19

Beeldspraak over gevoel en begrip

Het volgende vers, Spreuken 25:20:

Wie liederen zingt bij een treurig hart, is als wie kleren uittrekt op een koude dag en zure wijn doet op loog.

SPREUKEN 25:20

Je weet wat er gebeurt wanneer je azijn op soda giet. Het gaat bruisen. Het reageert heftig, toch?

Dit lijkt een beetje op je naaste vroeg in de ochtend met luide stem zegenen. Als iemand niet in de gemoedstoestand verkeert waarin hij het kan waarderen dat er liederen voor hem worden gezongen, omdat hij bezwaard van hart is, en de liederen gewoon niet uitdrukken wat hij voelt, dan is dat als azijn op soda gieten. Je weet toch hoe het dan opbruist? Het is werkelijk een heftige reactie. Of het is als het afnemen van iemands kledingstuk in de winter. Dat wil zeggen: wanneer iemand in de winterkou staat en een kledingstuk aanheeft, zou het beter zijn hem te helpen door nog een deken over hem heen te leggen of zoiets, in plaats van zijn kledingstuk af te nemen. Doe iets om hem te troosten. Hij bevindt zich al in een onaangename situatie. Maak het niet nog onaangener voor hem door zijn kledingstuk af te nemen.

Dit zijn enkele van de dingen die Salomo waarneemt. In hoofdstuk 25, vers 25, zegt hij:

Zoals koud water op een vermoeide ziel, zo is een goed bericht uit een ver land.

SPREUKEN 25:25

Dat spreekt redelijk voor zich.

Hoofdstuk 26, vers 9:

Zoals een doorn in de hand van een dronkaard dringt, zo is een spreekwoord in de mond van dwazen.

SPREUKEN 26:9

De veronderstelling is dat de man echt dronken is. Dat is het beeld. Er dringt een doorn in zijn hand, maar hij voelt die niet. Hij voelt geen pijn en hij is zo dronken dat het niet tot hem doordringt, ook al wordt hij door een doorn geprikt. Het dringt gewoon niet tot hem door.

Zo is het ook wanneer een dwaas een spreekwoord vertelt. Hij begrijpt het niet echt. Het dringt niet echt tot hem door. Het is alsof hij een dronkaard is. Er zit een bedoeling achter, maar hij begrijpt die bedoeling niet. Hij heeft een spreekwoord gehoord en herhaalt het, of hij heeft een grap gehoord en begrijpt hem niet. Maar hij heeft mensen horen lachen, dus vertelt hij hem verder. Alleen vertelt hij hem niet helemaal goed, omdat hij de clou niet begrijpt.

Heb je ooit iemand gekend die grappen herhaalde, maar werkelijk totaal geen gevoel voor humor had? Zo iemand wilde kunnen deelnemen aan een gesprek waarin mensen grappen met elkaar deelden, en daarom vertelde hij een grap die hij had gehoord. Maar hij had hem de eerste keer niet begrepen en vertelde hem niet helemaal goed. Hij zat er gewoon naast.

Ik heb ooit een strip gezien waarin het personage een oude grap probeerde na te vertellen, zoals kleine kinderen dat doen. „What did the mayonnaise say to the refrigerator?” De grap luidt: „Shut the door, I’m dressing”: „Doe de deur dicht, ik ben me aan het aankleden.” Het Engelse woord „dressing” kan hier ook op sladressing slaan. Deze persoon probeerde die grap na te vertellen en zei: “What did the mayonnaise say to the refrigerator?” De andere persoon zei: “I don’t know. What is it?” Degene die de grap navertelde, zei: “Shut the refrigerator door. I’m putting my clothes on.” Hij parafraseerde de clou min of meer, maar wist niet dat die daardoor niet meer zou werken.

Het is als een spreekwoord in de mond van een dwaas. Hij begrijpt het niet helemaal. Hij begrijpt de bedoeling niet. Zoals een doorn in de hand van een dronkaard dringt het niet op de juiste manier tot hem door. Dat is kennelijk wat Salomo hier bedoelt.

20

Je mengen in andermans ruzie

Er staat ook een heleboel van dit soort dingen in hoofdstuk 26. We kunnen ze niet allemaal bekijken, maar dit zijn slechts enkele voorbeelden. Hoofdstuk 26:9 hebben we net bekeken. Hoofdstuk 26:17 zegt:

Zoals iemand die een voorbijlopende hond bij de oren grijpt, zo is hij die zich mengt in onenigheid die hem niet aangaat.

SPREUKEN 26:17

Wat is de overeenkomst? Wat betekent het om een hond bij zijn oren te pakken? Lyndon Johnson, de voormalige president, fokte vroeger beagles. Er is een beroemde foto van hem die vroeger veel rondging, waarop hij een van zijn beagles aan de oren van de grond houdt. Ik weet niet of hij probeerde te laten zien hoe sterk hun oren waren of wat hij ermee wilde. Maar hierbij moet ik altijd aan deze uitspraak denken:

Wie zich mengt in een ruzie die hem niet aangaat.

Was hij niet behoorlijk betrokken bij dat gedoe in Vietnam? Het was als een man die een hond bij zijn oren vasthoudt.

Maar wat bedoelde Salomo daarmee? Ik denk dit: twee mensen maken ruzie en jij bent er niet bij betrokken. Je bent veilig. Als je het met rust laat, blijf je veilig. Je raakt erbij betrokken en plotseling ben je als iemand die een hond bij zijn oren pakt. Wat gebeurt er als je een hond bij zijn oren pakt? Waarschijnlijk maak je de hond boos op je. Zolang je zijn oren van je af houdt, kan hij je niet bijten. Maar wat ga je doen? Hoe ga je hem loslaten? Nu zit je eraan vast. Je hebt een boze hond en je kunt hem niet zomaar loslaten, want hij is boos op je. Als je zijn oren vasthoudt, kun je veilig en buiten het bereik van zijn kaken blijven. Maar als je loslaat, komt hij achter je aan.

Het is alsof je jezelf in een onaangename situatie hebt gebracht. Je hebt je iemand tot vijand gemaakt, enzovoort, maar je kunt je er niet echt uit losmaken, in ieder geval niet gemakkelijk. Zulke vergelijkingen hebben we dus.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Spreuken 15:1
- Jeremia 8:9
- Romeinen 3:17
- Spreuken 10:4
- Spreuken 10:22
- Efeze 1:3
- Spreuken 13:22
- Spreuken 3:7-8
- Spreuken 3:16
- Spreuken 26:4
- Spreuken 26:5
- Handelingen 23:1
- Handelingen 23:3
- Handelingen 23:4
- Handelingen 23:5
- Spreuken 15:22
- Spreuken 19:21
- Mattheüs 5:42
- Spreuken 25:16
- Psalmen 19:11
- Spreuken 26:27
- Spreuken 27:14
- Lukas 6:28
- Genesis 23:13
- Genesis 23:11
- Genesis 23:15

- Spreuken 10:26
- Spreuken 11:22
- Spreuken 25:13
- Spreuken 25:19
- Spreuken 25:20
- Spreuken 25:25
- Spreuken 26:9
- Spreuken 26:17

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.